

EKONOMİK KOŞULLARIN TOPLUMSAL YAPI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ekonomi, sınırlı kaynakların en verimli şekilde kullanılarak kişilerin sınırsız ihtiyaçlarının karşılanmasını inceleyen önemli bir sosyal bilim dalıdır. Ekonomik çalışmaların temel amacı sınırlı kaynakların en iyi şekilde yönetilmesini sağlamakla bireylerin ve makro düzeyde toplumların refahını arttırmaktır.

Prof. Dr. Arzu AL-Sadiye Tuğba KENDİRLİ HOROZ

Bu nedenle ekonomik dengesizliklerin ortaya çıkmasını engellemek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ekonomi çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Ekonomik şartlar, bir toplumun refah düzeyini, bireylerin yaşam kalitesini ve genel sosyal düzenini doğrudan etkileyen en önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Ekonomik daralmalar makro düzeyde veriler ile tanımlanmaktadır. GSYİH'nin büyüme hızındaki düşüş, işsizlik oranındaki artış, yüksek enflasyon ve deflasyon, kamu borcunda artış, döviz kuru dalgalanmaları bu göstergelerin başlıcalarıdır. Bu göstergelerin birinin ya da birden fazlasının oluşması ekonomik sistemde denge unsurlarını zayıflatmaktadır. Ekonomik bozulmanın etkileri ilk olarak artan enflasyon, işsizlik oranlarının göreceli yükselmesi, gelir dağılımında bozulma, yoksulluğun

artışı, ihracat ve ithalat miktarları arasında dengenin bozulması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreç devamında toplumsal dinamiklerin temelini oluşturan bireyin eğitim düzeyi, sosyal yapısı ve nüfus hareketleri üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır.

İşsizlik ve Sosyal Hayat

İşsizlik, bozulan ekonomik dengenin ilk ortaya çıkan göstergesidir. Şirketlerin kuruluş amacı kâr elde etmektir. Üretimden veya hizmetten elde edilen kâr ile şirketler kapasitelerini artırır ve istihdam sağlarlar. İstihdam edilen kişiler gelirleri ile ülke ekonomisine katkı sağlarken aynı zamanda vergilerini de kesintisiz

olarak ödeyerek kamu ekonomisine de katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte ekonomik kriz veya ekonomik olarak daralma dönemlerinde şirketler ellerindeki sermayeyi en verimli şekilde kullanarak karlılıklarını en azından sabit tutmaya çalışmaktadır. Daralma dönemlerinde kârlılığı korumanın en kolay yolu ise üretimi azaltarak istihdamı kısıtlamaktır. İstihdamın kısıtlanmasının bir sonucu ise

"Ekonomik daralmalar makro düzeyde veriler ile tanımlanmaktadır. GSYİH'nin büyüme hızındaki düşüş, işsizlik oranındaki artış, yüksek enflasyon ve deflasyon, kamu borcunda artış, döviz kuru dalgalanmaları bu göstergelerin başlıcalarıdır."

¹ Prof. Dr. Arzu AL, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. TESAM Yüksek İstişare Heyeti Üyesi.

² Sadiye Tuğba KENDİRLİ HOROZ, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

işsizlik oranının artışıdır. İşsizlik oranları ekonomik dengenin olduğu toplumlar da da gözlemlenmektedir. Söz konusu ekonomilerde işsizlik oranları kontrol altında tutulur ve kalıcı hale gelmesi önlenmektedir. Fakat daralan ve krize girmiş ekonomilerde işsizlik kalıcı hale gelmektedir. Çünkü ekonomik güvensizlik, enflasyon, döviz kurundaki belirsizlik ve dalgalanmalar üretimin azaltılmasına ve işçi çıkarılmasına neden olmaktadır.

İşsizlik, bireylerin yalnızca ekonomik değil, psikolojik ve sosyal açıdan da zarar görmesine neden olmaktadır. İşsiz kalan bireyler arasında depresyon, umutsuzluk ve sosyal izolasyon gibi sorunlar artmaktadır. Bunun sonucu olarak bazı bireyler hayatlarını idame ettirmek ya da yaşam kalitesini korumak amacıyla yasa dışı gelir edinme yollarına başvurabilmektedir. Bu da kayıt dışı ekonomiye sebep olurken suç oranını da yükseltebilmektedir. Bu süreç toplumsal huzursuzluk, suç oranlarının artması, sosyal düzenin bozulması, ahlaki açıdan bozulmalar gibi istenmeyen sonuçlar doğur-

maktadır.

2008 küresel finans krizinde ABD’de yaşanan toplumsal gerilimler bunlara önemli bir örnek teşkil etmektedir. ABD’de yükselen işsizlik, bazı bölgelerde sosyal problemlerin ve suç oranlarının artmasına neden olmuştur. Örneğin 2007–2012 yılları arasında Odessa (Texas), Columbus (Georgia) ve Sioux Falls (South Dakota) gibi şehirlerde şiddet suçları kayda değer biçimde artmıştır; sadece Odessa’da bu artış %75,5 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde Camden (New Jersey) gibi yerleşim alanlarında şiddet suç oranı, 2008 yılında 100.000 kişi başına 2.333 vaka ile ulusal ortalamasının (yaklaşık 455 vaka) çok üzerine çıkmıştır. Bu örnekler, ekonomik krizlerin bazı bölgelerde toplumsal güvenlik üzerinde belirgin ve yerel etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Bu durum, ekonomik istikrarsızlığın sosyal hayata olan yansımalarını göstermesi açısından önemlidir.

Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk

Gelir dağılımında adaletsizlik bir ekonomide kaynakların, gelirlerin ve fırsatların adil bir şekilde dağıtılmaması durumudur. Ekonomik verilerin toplumun refah düzeyini sabit tutmak veya arttırmak için yeterli olmadığı durumlarda ilk belirtiler gelir dağılımında oluşan dengesizlikler ile ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda ise bireyler arasında yoksulluk hızla artmaktadır. Toplumun belirli kesimlerinde yoğun olarak hissedilen yoksulluk, gelir kaynaklarının sınırlı bir kesimin elinde toplanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğun sonucu olarak bireylerin eğitim, sağlık, barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlara erişimi sınırlanmaktadır. Eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin herkes için ücretsiz ve erişilebilir olduğu, sosyal devlet anlayışının güçlü biçimde benimsendiği Türkiye gibi ülkelerde dahi bu tür durumlara rastlanabilmektedir. Bunun en temel nedeni yoksulluktur. Yoksulluk, bireyleri erken yaşlarda gelir elde etme ihtiyacı doğurarak eğitim hakkının ikinci plana atılmasına ve bireyin eğitim sürecinden mahrum kalmasına yol açmaktadır. Gelir düzeyi düşük olan birey eğitim hayatından uzaklaşır ve bu durum nesiller arası yoksulluğun devam etmesine yol açmaktadır. Eğitim, geri dönüşü en uzun vadeli yatırım olmakla birlikte "iç karlılık oranı" da en yüksek yatırımdır. Bireye yapılan bu yatırım uzun vadede toplumun refahını ve düzenini en çok etkileyen unsurdur. Gelir adaletsizliği ve buna bağlı oluşacak yoksulluk sebebiyle eğitimden mahrum

"Özellikle toplumun belirli kesiminde işsizlik oranının artması ve buna bağlı olarak oluşacak yoksulluk ile yaşanacak sosyal izolasyon toplum içinde bir güvensizlik ortamı yaratabilmektedir. Toplumun belirli kesiminin gelirinde görülen daralma ile oluşacak gelecek kaygısı bireyselleşmeyi tetikleyecektir. "

kalmış bireyler yoksulluğu sürekli hale getirmektedir. Sonuç olarak kişi sosyal izolasyon sonucu ait olduğu toplum ile bağlarını zayıflatmıştır. Bu durum da sosyal bozulmalara neden olmaktadır.

Benzer bir durum, 1991 yılını takip eden süreçte Rusya'da yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası ekonomik kriz, büyük bir gelir eşitsizliği ve yoksullaşma sürecini beraberinde getirmiştir.

Bu dönem boyunca birçok insan temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden mahrum kalmış, toplumda sosyal bozulmalar yaşanmıştır.

Toplumsal Güven ve Dayanışmanın Zayıflaması

Özellikle toplumun belirli kesiminde işsizlik oranının artması ve buna bağlı olarak oluşacak yoksulluk ile yaşanacak sosyal izolasyon toplum içinde bir güvensizlik ortamı yaratabilmektedir. Toplumun belirli kesiminin gelirinde görülen daralma ile oluşacak gelecek kaygısı bireyselleşmeyi tetikleyecektir. Özünde kolektif yaşama yatkın olan insan yapısı gelir kaybı, eğitim hakkından mahrumiyeti temel hizmetlere erişememe

gibi dış sebeplerle güvensizlik, çaresizlik ve umutsuzluğa düşecektir. Bunun doğal bir sonucu olarak bireyler arasında sosyal dayanışma ve yardımlaşma göz ardı edilebilmektedir.

Bu durumun en yakın örneği 2010 yılında İspanya'da yaşanmıştır. İspanya'da 2010'lu yıllarda yaşanan ekonomik kriz, özellikle genç nüfus üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu dönemde, OECD'nin de sıkça kullandığı NEET (ne eğitimde ne istihdamda) grubu İspanya'da belir-

ginleşmiş ve 'Nini' kavramı toplumsal gündeme oturmuştur. Bu durum, gençlerin toplumsal yapıyla olan bağlarının zayıflamasına ve sosyal izolasyon, güvencesizlik ve suç oranlarında artış gibi çeşitli toplumsal sorunların derinleşmesine yol açmıştır.

Türkiye açısından bakıldığında, TÜİK'in 2024 yılı iş gücü istatistiklerine göre işsizlik oranı 2023'teki %9,4 düzeyinden %8,7'ye gerileyerek son 12 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde istihdam edilen birey sayısı yaklaşık 988 bin kişi artarak 32,62 milyon kişiye çıkmış, istihdam oranı ise %49,5'e yükselmiştir. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı da %17,4'ten %16,3'e düşmüş; kadınlarda %22,0, erkeklerde ise %13,1 olarak gerçekleşmiştir. Gelir eşitsizliği açısından bakıldığında ise, TÜİK'in Gelir Dağılımı İstatistikleri'ne göre 2023 yılı referanslı Gini katsayısı %41,3'e (0,413) gerilemiş; bu, bir önceki yıla göre 0,7 puanlık (0,007) bir düşüş anlamına gelmektedir. Ancak buna rağmen en yüksek gelir grubu (%20), toplam gelirin %48,1'ini alırken; en düşük gelirli %20'lik kesim sadece %6,3'lük pay alabilmektedir. Bu durum, gelir dağılımında hâlen ciddi bir eşitsizliğin sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ekonomik dengesizlik ve daralma, uzun ve orta vadede toplumun yapısını geriye dönüşü çok zor olacak şekilde değiştirmektedir. Gelir adaletsizliği, yoksulluk, işsizlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim zorlukları ve toplumsal güvenin azalması, ekonomik krizlerin toplumda oluşturduğu başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Eğitim hakkından mahrumiyet, sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlik ve yoksulluk gibi yapısal toplumsal sorunlar, ekonomik politika araçlarıyla belirli dönemlerde giderilmeye çalışılsa da, bu müdahaleler uzun vadede çoğu zaman istenmeyen ya da öngörülme-yen sosyal sonuçlar doğurabilmektedir. Türkiye'nin güncel ekonomik şartları, belirli toplumsal problemlerin tekrar ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, farklı ülkelerde gözlemlenen örnekler ekonomik istikrarsızlığın toplumsal yapılar üzerindeki kapsamlı ve yapısal etkilerini göstermektedir. Toplamların sürdürülebilir refahı için ekonomik istikrarın sağlanması, sosyal politikaların güçlendirilmesi ve temel hizmetlere erişimin kolaylaştırılması hayati öneme taşımaktadır.